

Р.С.Каренов

Жумабек Ташенев — Кенесары двадцатого века (к 95-летию со дня рождения)

Дается оценка жизни и деятельности высоко одаренной и многогранной личности — Жумабека Ахметовича Ташенева, работавшего в свое время Председателем Президиума Верховного Совета, затем Председателем Совета Министров Казахской ССР. Литературным языком описывается, как свою кипучую энергию и организаторский талант, интеллектуальный потенциал и политическую смелость он направлял на развитие экономики и культуры страны, отстаивал территориальную целостность Казахстана. Обосновывается необходимость увековечивания заслуг этого выдающегося государственного и партийного деятеля перед страной, которой Ж.А.Ташенев всю сознательную жизнь служил верой и правдой.

R.S.Karenov

Zhumabek Tashenov - Kenesary twentieth century (the 95th anniversary)

It is given estimation to life and activity of high gifted and polyhedral personality — Zhumabek Ahmetovich Tashenev, worked in due course by Chairman of the Presidium of the SUPREME SOVIET, then Chairman of the Council of Ministers of the Kazakh SSR. The literary language is described, as its ebullient energy and organizational talent, intellectual potential and political boldness, he directed on development of the economy and cultures of the country, defended territorial wholeness of Kazakhstan. It is motivated need of immortalizing the merits of this prominent state and party figure before the country, which Zh.A. Tashenev whole conscious life served the faith and truth.

ӘОЖ 821.512.122:82-1

Ж.А.Рүстемова, М.Қ.Медеубаева

*Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті;
№ 18 жалпы білім беретін орта мектеп, Қарағанды*

XX ғасыр басындағы қазақ ақын-жазушылары және Абай, Ыбырай дәстүрлері

Мақалада XX ғасыр басындағы қазақ балалар поэзиясындағы Абай, Ыбырай салған дәстүр көріністері қарастырылды. Авторлар сондай-ақ ағартушы-ақындардың шығармаларындағы тақырыптық, идеялық, композициялық үндестіктер мәселесіне назар аударды.

Кілтті сөздер: XX ғасыр басы, қазақ ақын-жазушылары, өнер-білімге шақыру, оқуға шақыру, басты тақырып, аралас буынды өлшем, философиялық астар, үгіт-насихат сарыны, аударма өлең, идеялық сабақтастық, тақырыптық үндестік, бейнелеу құралдары, көркемдік әдіс-тәсілдер.

XX ғасыр басындағы қазақ ақын-жазушыларының, атап айтатын болсақ, А.Байтұрсынов, М.Дулатов, Ж.Аймауытов, М.Жұмабаев, М.Ж.Көпеев шығармаларында Абай мен Ыбырай салған арна-дәстүрлердің анық көрінісі бар. Өнер-білімге, оқуға шақыру XX ғасыр басында жанр біткенге басты тақырып ретінде желі болып тартылды. М.Дулатовтың 7–8 аралас буынды өлшеммен жазылған «Мектепке» (1911) және «Мектептен» (1911) өлеңдерінде қыс мезгілінің құбылыстары оқушы бала тірлігімен астастырыла беріледі. Әдетте, мектепке, оқуға шақыру күзбен байланыстырылса керек еді. Ал бұл өлеңдердің объектісі — қыс.

*Ашық күнде жарқырап,
Жаңа жауған жатыр қар.
Домбықтырып беттерін
Адамдардың тұр ызғар.*

Өлеңде автор қыстың ажарлы келбетін суреттеуден оның қытымыр мінезін баяндауға жедел ойысады. Мұның себебі өлеңнің философиялық астарында жатқан сияқты.

*Жатырсыңдар неге ұйықтап?
Күн шығып қалды, балалар.*

*Таңертеңгі аязбен
Мектебіңе жөнел бар.*

«Оян, қазақтың» авторы бұл жерде де «ұйқыдан ояту» идеясына адал. Символика айқын: жаңа жауған қар — өмірдің әдемілігі, ызғар — тіршілікте болмай қоймайтын қиындық. Шыққан күн — мезгіл, сәт, уақыт. Әр адамның шешуші қадам жасар кезі. Таңертеңгі аяз — сол «ызғар» ұғымында: қиыншылық, бөгет деген сөз. Кедергі-бөгетке қарамай, алға ұмтыл, уақытыңды сәтімен пайдалан деген ойды ұғамыз. «Мектептен» өлеңіндегі сабақтан қайтқан балаларға ықылас үлкен. Тіпті үй алдындағы Майлыаяқ та «күйірігін былғап еркелеп, қылды ықылас шындықтан». Оқу — еңбек түрі. Соңғы шумақ «Еңбек түбі — бейнет, бейнет түбі — зейнет» немесе «Еңбек етсең, ерінбей, тояды қарның тіленбей», даналығының салмағын көтеріп тұрғандай әсер береді:

*Күліп шулап, кірсе үйге,
Самауыр тұр бу шыққан.
Тойып алып тамаққа,
Балалар жатып тыныққан.*

Екі өлеңді («Мектепке» және «Мектептен») бір-бірімен байланыстырып тұрған — ақынның балаларды оқуға шақыру идеясы.

М.Дулатовтың «Мектепке» өлеңінде Ыбырайдың «Кел, балалар, оқышығындағы» сыпайылық емес, «мектебіңе жөнел бар» түріндегі өктемдік бар, «тезірек қимылдамасаң, несібеннен қағыласың» дегенді аңғартатын жанашыр қамқорлық бар. Абай ықпалы қыс келбетін суреттеуі мен идея біртектестігінен көрінеді.

*Мектептен қайтып балалар
Қызарып беті суықтан.*

Абайдың өнер-білім, ғылым тақырыбындағы өлеңдерінің дидактикалық сипатымен, уағыздық қасиетімен ерекшеленетінін, жыл мезгілдеріне арналған өлеңдері мезгіл құбылысын дәл, өз қалпында және адам тірлігімен байланыстыра суреттеуімен өзгеше екендігін білеміз. Ал осы сипаттар Міржақып өлеңдерінде («Мектепке», «Мектептен») біртұтас көрінеді.

М.Жұмабаевтың 11 буынды өлшемдегі «Қарағым» атты өлеңінде үгіт-насихат сарыны басымдау. Арнау түріндегі өлең 1912 жылы шыққан «Шолпан» жинағына енген болатын.

*Қарағым, оқу оқы, босқа жүрме!
Ойынға, құр қаларсың, көңіл берме.
Оқымай ойын құған балаларға
Жолама, шақырса да қасына ерме! —*

дейді ақын. «Өз кезеңінің проблемасын қарапайым жолдармен насихатшыл сарынға түсірген» [1; 14] бұл үзіндінің Абай өлеңінің «Пайда ойлама, ар ойла, талап қыл артық білуге!» жолдарымен бір үндестікте екендігін байқаймыз. Абайдың «Ондай болмақ қайда деп айтпа, ғылым сүйсеңіз» дегенін Мағжан «Қарманған қарап қалмас!» — деген рас сөз, тоқтамай істе болсаң батып терге» деп жалғастырады. Ыбырай «Мал — дәулеттің байлығы, бір жұтасаң жоқ болар» десе, Мағжан ақын «Тер ағызып, өліп-талып табылған ата дәулет быт-шыт болып тозады» дейді. Абай «Болмасаң да ұқсап бақ, бір ғалымды көрсеңіз» дейтін болса, Мағжан болса «Көзі ашық адамдарға жақын жүрсе, олардың әрбір сөзін үлгі көрсе» деп ой толғайды. Ы.Алтынсарин «Өнер-білім бар жұрттар» өлеңінде өнерлі жұрттың артықшылығын санамалап көрсетіп, оқушысын сендіре баяндаса, М.Жұмабаев «Жатыр» өлеңінде былай дейді:

*Басқа жұрт аспан-көкке асып жатыр,
Кілтін де өнер-білім ашып жатыр.
Бірі — ай, бірі — жұлдыз, бірі күн боп,
Жалтылдап көктен нұрын шашып жатыр.*

«Үлгілі деп қабылдаған объектісіне меззеу, оны өнеге етіп көлденең тарту жалпы ағартушылық рационализмге тән концепция. Мағжанның мұндай өлеңдерінде айтарлықтай жаңалықтан гөрі бұрыннан да бар мәселені көтерушілік қана бар. Ол автор қаламының балаңдығымен, кең масштабтағы жетекші бағыттың ірілігімен, сонысымен ақынға қатты әсер етуімен түсіндірілсе керекті» [1].

А.Байтұрсыновтың орышадан аударған «Оқуға шақыру» өлеңі М.Дулатовтың «Мектепке», М.Жұмабаевтың «Қарағым» өлеңдерімен үндес. Ең алдымен, үшеуі де арнау түрінде келеді. Екіншіден, өлең шумақтарында ой ұқсастығын туғызған сөз қолданыстары бар. Аударма өлеңнің бір шумағын мысалға келтірейік:

Балалар! Оқуға бар! Жатпа қарап!

*Жуынып, киініңдер шапшаңырақ!
Шақырды тауық мана әлдеқашан,
Қарап тұр терезеден күн жылтырап.*

М.Дулатовтың «Мектепке» өлеңі мен А.Байтұрсыновтың «Оқуға шақыру» аударма өлеңіндегі «Жатырсыңдар неге ұйықтап?» пен «жатпа қарап», «күн шығып қалды» мен «қарап тұр терезеден күн жылтырап», «мектебіңе жөнел бар» мен «оқуға бар» дегендердің ара-жігі ажырағысыз. Мағжан мен Ахмет өлеңдері 11 буынды болып келуімен де ұқсас. Міржақып ақын өлеңіне 7 буынды өлшем ойнақылық сипат дарытса, 11 буынды өлшем үлкен салмақ жүгін көтеріп тұр. Мағжан, Ахмет өлеңдерінен авторлардың басты мәселеге тереңдеп бару талабы байқалады. Үшіншіден, үшеуінде де Абай, Ыбырайдан келе жатқан идея сақталған. Осы ретте Ыбырайдың «Өрмекші, құмырсқа, қарлығаш» әңгімесінен үзінді келтірейік. «Өрмекші маса, шыбынға тұзақ құрып жүр, ұстап алған соң өзіне азық етуде. Құмырсқа бала-шағаларына тамақ аулап, бір нанның уалшағын тапқан соң өзі жемей, аузына тістеп, қуанғаннан, үйіне жүгіріп қайтып барады. Қарлығаш балапандарына ұя істеуге шөп жиып жүр. Жұмыссыз жүрген бір жан жоқ» [2]. «Жұмыссыз жүрген бір жан жоқ» деген ойдың А.Байтұрсынов аударма өлеңінде берілуін байқайық:

*Адам да, ұшқан құс та, жүрген аң да,
Жұмыссыз тек тұрған жоқ ешбір жан да;
Кішкене қоңыз да жүр жүгін сүйреп,
Барады аралар да ұшып балға.*

Бес шумақ өлеңнің төрт шумағы қыбырлаған тірлік иелерінің әрекеттерін суреттеуге құрылған. Өлең соңындағы «Аллалап», ал кітапты қолдарыңа! Құлдарын құдай сүймес жалқау болған» деген екі жол тағы да Ыбырай әңгімесінің «сені де құдайтағала босқа жүруге жаратпаған, жұмыс жұмыстауға әдеттенуге керек» деген қорытындысымен бір тектес. Бұл тұста Ыбырайдың «Бір құдайға сиынып, кел, балалар, оқылық!» деп басталатын әйгілі өлеңін де еске түсірген жөн.

Ыбырайдың түсінігінде «бір құдайға сиынып барып» оқуға кірісу түптің түбінде өз нәтижесін бермек. Сол себепті сөз басын «бір құдайға сиынып, кел, балалар, оқылық!» деп бастайды. Оқу білген адам бір жаратқан иені танығын үстіне тани түседі деген ой өлең соңында берілген:

*Оқу білген таниды
Бір жаратқан құдайды.*

Құдайды танымаса, құдайға ұнамауы кәдік. Құдайға ұнамаған жанның осыған дейінгі істеген ісінің бәрі бос әрекет болуы мүмкін деген ой «Танымаған құдайды неғылғанда ұнайды» дегеннен қылаң береді.

Баланы құдайдан сұрау — халықтың ауыз әдебиеті үлгілерінен, әсіресе батырлар жыры, ертегілерден келе жатқан дәстүр. Баланың өнегелі болып өсуіне бесік жыры, тұсау кесу жырында қандайлық мән берілетін болса, бұл өлеңде сол ата-ананың тілегіне сондайлық мән беріледі.

*Шырағым адам болғай деп,
Ата-енең жылайды.
Баладан қайыр болмаса,
Баланы неге сұрайды.*

Ата-ана құдайдан қайырсыз ұл сұрамайды, өз үмітін ақтайтын ұл сұрайды. Әйтпесе бала сұрап несі бар дейді ақын. Автор баланың жанды жеріне дөп тиетін сөзді тауып айтады. Бір кезде құдайдан есті бала сұраған ата-ананың қартайтын күні туар. Қартайған ата-ана мал табуға қауқарсыз. Осы кезде сүйенетінің оқумен тапқан білімің болмақ. Демек, тұрмыстың жақсаруы үшін оқу керек.

Ендеше, балаға жүктелетін міндет үлкен. Сол міндетті атқару үшін оқуға кірісу керек деген автор ойы айқын. Жалпы тұтастай алғанда, өлең оқу-білім қасиетін нақты мысалдар арқылы дәлелдеуге құрылған. Мәселен,

*Оқымаған жүреді
Қараңғыны қармалап.
Оқысаңыз, балалар,
Шамнан шырақ жағылар.*

Мысал ретінде сол тұстағы қоғам өміріндегі жайлар алынады да, қазақ баласының ұғымына лайықталып түсіндіріледі.

«Кейде негізгі тақырып басқа болса да, білімді мен білімсізді салыстыра көрсету дәстүрі басым болды» [3]. Осы жағдай Ж.Аймауытовтың «Қыс» өлеңінен байқалады. Өлеңнің басты тақырыбы қыс болғанымен, идеясы оқуға шақыру болып табылады. Автор қыс келбетін ел тірлігімен байланыстыра

суреттейді. Бұл байланыс әсіресе өлеңнің құрылымдық жүйесінен анық байқалады. Өлең кіріспе, негізгі екі бөлім, қорытынды бөліктен тұрғандай әсер береді.

*Жалп-жалп, жалп-жалп жауды қар,
Тон киіндік, тоңды мал.*

Кіріспе негізгі бөлімде не жайында айтылатындығына оқырманды дайындау мақсатын көздейтін сияқты. Қар жауды, демек, қыс түсті. Түскен қыс өзімен суығын бірге ала келді. Адамдардың жылы киінуі, малдың тоңуы қыс ызғарына байланысты болып отыр. Өлеңнің бірінші бөлімінде алғашқы жолдағы ой жалғаса түскен, яғни, қыс мінезі тағы көрінеді:

*Бұрқ-бұрқ, бұрқ-бұрқ боран бар,
Боран жоқта тұман бар.
Қызыл шұнақ қызыл бар.
Суда айна тас мүсін бар.
Қылаулатқан қырау бар.*

Келесі бөлімде екінші жолдағы харакетке ұқсас тірлік молынан баяндалады:

*Бүрсеңдеген лақ бар.
Сүмеңдеген қонақ бар.
Қыздар қылған шұжық бар.
Қонақ айтар қызық бар.*

Соңғы бөлім негізгі бөлімдерде айтылған ойдың түйіні іспеттес қабылданады.

*Ай, балалар, балалар!
Күнде оқуға жүрелік,
Үйренелік, білелік!*

Қыс ызғарына қарамай, күнделікті атқарылатын шаруаларға қарайламай оқуға бару керектігіне баса назар аударылады. 7 буынды өлшем балаларға арнау түрінде жазылған бұл өлеңге ойнақылық сипат дарытқан. Жауған қар мен соққан боранның еліктеуіш сөздермен бейнеленуі де белгілі дәрежеде өлең ойнақылығын арттыра түскен.

*Жапалақ, жапалақ қар жауар,
Жамбасыңа мұз тоңар.
Лақ, тоқты қашады,
Қойшы талқан асады, —*

деп келетін халық өлеңінің аталмыш авторлық өлеңге ықпалы айқын.

1988 жылы «Мектеп» баспасынан жарық көрген «Таланттар тағылымы» кітабындағы «М.Көпеев және ол жазған ертегі кітап» мақаласында Т.Әбдірахманов былай дейді: «Мен бір жолы Москваның В.И.Ленин атындағы кітапханасында М.Көпеевтің бір шағын кітапшасына тап болдым. Кітапша «Балалар кітабы» деп аталады. 1929 жылы Ташкент қаласында шыққан, шығарушы — «Қазақстан» баспасы. «Балалар кітабы» сәнді көркемделген, жақсы қағазға басылған, суреттерін салған Б.Сиделковский». Автор сондай-ақ ертегінің толық мәтінін ұсынады. «М.Көпеев осылайша, жұртқа бұрыннан белгілі ертегіні өңдеп, жаңғыртып, балаларға жаңадан айтып берген. Жасөспірімдерге оқы деп ұсынарлық туындылардың тапшы кезінде ақынның қолға алған бұл бастамасы ескерерлік те, игілікті де іс еді» [4; 157]. Осындай игілікті істің бірі — ақынның өнерпаз жасқа өлең арнауы. М.Көпеевтің «Өнерпаз» деп аталатын өлеңі алты шумақтан тұрады. Он бір-он екі буынды өлең өлшемімен жазылған. Алғашқы шумақта өнерлі адамның мүмкіндігі айтылады.

*Өнерпаз қара жерге салар қайық,
Жаһаннан алар тағылым, қанат жайып.
Әр жердің тамашасын көзбен көріп,
Жастықта сайран етер болып ғайып.*

Ыбырайдың «Өнер-білім бар жұрттар» өлеңінен айырмасы, бұнда жеке адамның өнеріне деген сүйсіну байқалады. Ақын өлеңінің А.Байтұрсыновтың «Оқуға шақыру», М.Жұмабаевтың «Қарағым» өлеңдерімен үндестік тапқан тұсы екінші шумақтан аңғарылады.

*Тұрғанда бойда қуат, жүрген жақсы,
Аяғың бір күн қылдан кетер тайып!
Басыңды тауға да соқ, тасқа да соқ,
Отырып қалмай үйде қыңырайып.*

М.Жұмабаев өлеңінің үгіт-насихаттық сарыны басымдау екендігін жоғарыда айтып өткенбіз. Арнау түрінде жазылған өлеңінде ақын

Қарағым, оқу оқы, босқа жүрме!

*Ойынға құр қаларсың, көңіл берме.
Оқымай ойын қуған балаларға
Жолама, шақырса да қасына ерме! —*

деген болатын.

Ел аралап, жер көру мәселесі мен оқу жайын М.Ж.Көпеев қатар қояды. Бірақ ақын әріп танып, сөз үйренуді саяхат жасаудан жоғары санайды.

*Жүргеннен тіпті қарап пайдалырақ
Бір әріп (харып) сөз үйренсең, кітап жайып.
Тамшыдан тама берсе, дария болар,
Кетпей ме ақырында бір молайып?!*

Келесі шумақта «Тамағы тоқтық, жұмысы жоқтық аздырар адам баласын» деген Абай ойын жалғастырады.

*Қылжақтап екі ауылдың арасында
Не пайда жүргендеріңнен құр сорайып?!
Бас болып, өнер білсең, тіпті жақсы,
Тамаша болдың жігіт таңғажайып.*

Одан әрі ақын «әр жердің тамашасын көзбен көруге» мүмкіндік беретін саяхатшылыққа қайта ойысады.

*...Білгеннің жүрген жері — бәрі жарық,
Жоламас кем-кетіктік оған айып.*

Ақынға қарапайымдылық тән. Қарапайымдылығы өлеңінен үлгі алуды жастардың тандауына қоятындығынан көрінді. Бұдан Абай дәстүрін танимыз.

*Бұларды айту — бізден, ұстау — сізден,
Ыңғайлы, үлгі аларлық тұрсаң лайық.*

Ақын «дария» ұғымына соңғы шумақта қайта оралады. Өнерлі жасты бірде Еділ-Жайықтай дарияға теңейді, бірде дарияны қақ жарып жүзетін кеме-қайыққа балайды.

*Көзіңе көрінгеннен гибрат алсаң,
Ғаламға болдың өзің Еділ-Жайық.
Дариядан көз жеткісіз өткізетін
Боласың өзің кеме, өзің қайық.*

Дариядай телегей білімің бар. Сол білімді өзіңе қауіпсіз етіп жұмсау — сенің ғана билігінде. Демек, ақынның «Дариядан көз жеткісіз өткізетін боласың, өзің кеме, өзің қайық» деуі тегін емес.

*Қызға айтып келейіндерге байқатамыз,
Түс ашып, сол солай деп не қылайық?!*

Сонымен, ХХ ғасыр басындағы қазақ поэзиясындағы Абай, Ыбырай дәстүрлері, біріншіден, идеялық сабақтастықтан, екіншіден, тақырыптық үндестіктен, үшіншіден, бейнелеу құралдары мен көркемдік әдіс-тәсілдерді қолдану жағдайынан байқалды. Халық тағдыры жеке бастарының қайғы-шеріне айналған ақындар шығармашылығында ағартушылық идея терең қойылды. А.Байтұрсынов, М.Дулатов, Ж.Аймауытов, М.Жұмабаев, М.Ж.Көпеевтердің ағартушылық идеялары, әсіресе олардың жастарға арналған өлеңдерінен айқын көрінді. Халық тағдыры, халықтың қиын-қыстау тірлігінің шешімі, әсіресе жас ұрпақ қамы оқу-ағарту ісімен тікелей байланысты болғандықтан, ғасыр басындағы қазақ поэзиясында өнер-білім, оқу тақырыбы маңызды орын алды. Ілгерідегі, яғни ауыз әдебиеті мен Абай, Ыбырай шығармаларындағы, көркемдеу құралдары, суреттеу, бейнелеу әдіс-тәсілдері ХХ ғасыр басындағы қазақ поэзиясында өзіндік ерекшеліктері сақтала және жаңаша түрлендіріле қолданылды.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Тілешев Е. Суреткер және көркемдік әдіс. — Алматы: Арқас, 2005. — 14-б.
- 2 Алтынсарин Ы. Таза бұлақ. — Алматы: Жазушы, 1988. — 26-б.
- 3 Әбдіманұлы Ө. ХХ ғасыр бас кезіндегі қазақ әдебиеті. — Алматы: Қазақ ун-ті, 2002. — 89-б.
- 4 Әбдірахманов Т. Таланттар тағылымы. — Алматы: Мектеп, 1988. — 157-б.

Ж.А.Рустемова, М.К.Медеубаева

Казахские поэты-писатели начала XX века и традиции Абая, Ибрая

В статье рассматриваются особенности отражения традиций, заложенных Абаем, Ибраем в казахской детской поэзии начала XX в. Автор также обращает внимание на проблемы тематического, идейного, композиционного сходства в произведениях поэтов-просветителей.

Zh.A.Rustemova, M.K.Medeubayeva

Kazakh poets and writers of the early twentieth century, and tradition, Abay Ibrai

The article devotes the especialities of Showing of Abay, Ibyray's traditions in Kazakh children literature for beginning of XX century. So, author have been giving his opinion to problems of thematic, ideas, harmony, structuring and Same in verses of poets-democrats.

ӘОЖ 894.342

М.Х.Хамзин, Н.Б.Ақжүнісова

«Болашақ» Қарағанды университеті

С.Сматаевтың «елім-ай» романындағы тарихи тұлғалардың сомдалуы

Мақалада Софы Сматаевтың «Елім-ай» тарихи роман-трилогиясындағы образдар жүйесін берудегі көркемдік тәсіл мәселесі қарастырылды. Авторлар аталмыш шығармадағы кейіпкерлердің нақты, ұлттық, халықтық мінездерін айқындап көрсетті.

Кілтті сөздер: тарихи дәйектілік, саяси жағдай, әлеуметтік мәселелер, ұлттық әдет-ғұрып, халықтық мінез-құлқы, әпербақан саясатшылар, тарихи шындық, көркемдік шындық, образ шынайылығы, суреткерлік шеберлік.

«Елім-ай» романы 1972 жылы «Жұлдыз» журналында жарық көрді. Романды жазғандағы жазушының алға ұстанған мақсаты тарихи дәйектілік, саяси жағдай, әлеуметтік мәселелерді көрсетудегі дәлдік, ұлттық әдет-ғұрып пен халықтық характерлердің өзіндік ерекшеліктерін нақты беру болғаны айқын. Бұл жолда жазушы көп қиыншылықтарға кездесті де. Бізде жазба тарих өте аз, тіпті жоқтың қасы. Мемлекеттік мұрағатымызда тарихи деректер тек XIX ғасырдан бергі уақытты қамтиды. Жазушының ауыз әдебиетінің материалдарына арқа сүйеуге тура келген. Бірақ фольклорды сол қалпында пайдаланбай, суреткерлік електен өткізіп барып, жаңаша сипатпен енгізуге, кіріктіруге тырысқан. Сөзім дәлелді болуы үшін жазушының мына бір-екі ауыз сөзін келтіре кетейін: «Көне даланың қай жеріне бармаңыз, көне мұралар көптеп кездеседі. Ол — батырыңның атын иемденген тауың мен қырың, көлің мен төбең. Ол — халқыңның армандары тоғысқан, ерлікке, бірлікке шақырған атойы мен ұранының символына айналған көне Қаратау, көп таңбалы Ұлытау, ортақтастырған Ордабасы... Бұл аз болса, әдебиет көмекке келеді» [1].

Жазушының мына бір сөзіне мән бере үңіліп көрейік: «...Әрине, әр түрлі жазбаларда кей жағдайларда сандаған көзқарастарға байланысты әр алуан пікір айтылып, қайшы тұжырымдар да кездесті. Бірақ соның көбіне маркстік-лениндік тұрғыдан қарап, коммунистік позициядан саралау керек болды».

Романның алғашқы нұсқасы басылып шыққан тұс «кемелденген социализмнің» дәуірлеп, әміршіл партия саясатының интернационалдық көпірме теорияларды бетке ұстап, саны аз халықтарды орыстандыру саясатының ақырындап жүзеге асып жатқан кезі еді. Әпербақан саясатшылар мен қолдарында шетсіз-шексіз билігі бар бюрократтар үшін халықтың революциядан бұрынғы тарихы, сонау «Ақтабан шұбырынды, алқакөл сұлама» оқиғасы, сол жылдардағы халықтың шынайы ұлдары — хандары мен билері, батырлары мен жырауларының өмір тарихы ертегідей әсер етпей, көп толғандырған жоқ.